

Profilen

Buller är inte alltid ljud

Definitionen på buller brukar vara oönskat ljud. Men vad kallas i så fall önskat ljud? Det frågar sig Björn Hellström, Sveriges förste akustiske designer. Han tycker att det pratas alldeles för mycket om buller istället för ljudkvalitet.

– Det är en förenkling att beskriva ljud som buller. Ljud är önskat eller oönskat i förhållande till sitt sammanhang.

Björn Hellström är arkitekt, akustisk designer, forskare och professor i ämnet ljudkonst vid Konstfack i Stockholm. Han är den förste och förmodligen fortfarande den ende akustiska designern i Sverige. Till skillnad från många andra arkitekter, akustiker, designers och stadsplanerare har han ett interdisciplinärt tillvägagångssätt som innebär att han arbetar med fyra discipliner samtidigt; arkitektur, akustisk design, musik och konst. Det här gör att han kan ta hänsyn till helheten i sitt arbete och fokusera på hur ljudmiljön både kan samverka och harmonisera med den fysiska miljön.

– Ofta fokuserar man på att skydda miljör ifrån buller, en defensiv metod som går ut på att ta bort ljud genom exempelvis bra isolering, bullerplank och trafikregleringar. Jag säger inte att det är något fel i detta. På många platser finns det stora problem med för höga bullernivåer. Men jag har istället en offensiv strategi där jag försöker fokusera på ljudets kvalitativa dimensioner och hur ljudet kan samverka med sin omgivning, säger Björn Hellström.

Kortfattat kan man säga att det innebär att man rensar bort oönskade ljud, samtidigt som man lyfter fram det önskade ljudet och använder det som ett designelement, berättar Hellström. Det fungerar ungefär på samma sätt som när man inreder miljöer med ljus, färg och form. Rätt ljud på rätt plats är devisen.

– Vad vill du lyssna på? Det är den primära frågan en akustisk designer frågar sig, menar Hellström.

Bakgrund som musiker

Att Björn Hellström brinner för sitt yrke råder det inga tvivel om, men varifrån kommer hans stora intresse för ljud?

– Jag har alltid varit intresserad av ljud, musik och konst. Jag började min karriär som professionell musiker som 21-åring och hade stora ambitioner. Framför allt inriktade jag mig på experimentell musik och improvisation inom den nutida konstmusiken. Men trots framgångar var jag inte riktigt nöjd – jag ville mer.

Björn Hellström valde att börja arbeta som kapellmästare i Stockholm stad, men inte heller där fick han fullt utlopp för sin kreativitet. Han beslöt sig för att arkitekt var ett yrke med framtidsmöjligheter. Som student

började han plocka in det han kunde om musiken i arkitekturen och professorerna blev så intresserade av hans idéer att de bad honom doktorera på ämnet omedelbart efter avlagd examen.

Intresset för ljud ökar

Idag arbetar Hellström som konsult på Tyréns AB, ett av Sveriges ledande konsultföretag inom samhällsbyggnad och även som professor i ämnet ljudkonst vid Konstfack. Han märker att intresset för ljud ökar hela tiden och är övertygad om att framtiden för akustisk design ser ljus ut.

– Snart kommer studenter att examineras från Konstfack och andra universitet och högskolor med kunskaper om hur ljud fungerar som designredskap. Medvetenheten om ljud har också blivit en viktig del i samhällsplaneringen.

Skapat ett ljudlaboratorium

På Konstfack i Stockholm finns numera ett akustiskt designlaboratorium som Björn Hellström har varit initiativtagare till. Labbet fungerar som en mötesplattform för representanter från näringslivet och universitetssfären. Syftet är att etablera interdisciplinära verksamheter genom att samlas teknisk och olika specialistkompetenser under ett och samma tak. Här kan arkitekter och beställare mötas och testa sig fram innan de börjar bygga. I ljudlabbet simuleras olika typer av ljudesignlösningar, via så kallad auralisering. Det här innebär att man kan göra sig en föreställning om ljudförhållandena i rum som bara existerar som datormodeller.

Björn Hellström har fått många uppdrag som akustisk designer. Han har bland annat gjort en ljudkonstellation på Mariatorget i Stockholm. Där lade han till olika platsspecifika ljud för att dränka bort och kamouflera trafikbullret runt omkring. Det var inte fråga om klockspel eller musik, utan ljud som passade in i omgivningen såsom till exempel ljudet av löv som susar i vinden och vatten som porlar.

Samarbete med synskadade

I sitt arbete har Björn Hellström även samarbetat med synskadade och forskat kring just behovet av ljud och riktning i ett rum.

– Det slog mig att det vore intressant att

Björn Hellström, akustisk designer.

prata med blinda om hur de upplever behovet av ljud. Jag tog kontakt med Synskadades Riksförbund och fick träffa fem personer som är blinda. Jag ville bland annat veta hur de upplever att befinna sig på tunnelbanepattformar. Det visade sig då att de tycker att det är en mycket obehaglig situation och att två av de här fem personerna hade ramlat ner på spåret vid Skanstulls tunnelbanepattform. För synskadade är det oerhört viktigt att kunna orientera sig via ljud och känna av riktningen i ett rum. Men det är självklart viktigt för oss seende också.

Hur viktigt är egentligen ljud?

– Jag brukar föreslå att man provar på hur det är att leva i ett ljudlöst samhälle genom att man köper sig ett par ordentliga öronproppar i vax och sedan upplever hur det känns. Då brukar man få en aha-upplevelse och förstå hur viktigt det är med ljud.

– Många sätter likhetstecken mellan stads- och buller, men det är tokigt. Stads- och ljud är en del av vår vardag och en förutsättning för staden. Det är till exempel nödvändigt med trafikljud för att vi inte ska bli påkörda av bilar. Det här har varit ett problem med elbilarna som är alldeles för tysta, där har man varit tvungna att lägga till ljud.

Finns det inte behov av tysta platser också?

– Jo, tysta platser är en bristvara idag och det borde det finnas mer av. Speciellt i grönområdena i Stockholm finns det ett stort behov av att kunna erbjuda stadens invånare en

ljudmiljö under 50 decibel för att man ska kunna stressa ner. Jag är inte på något sätt en bilfascist, men tycker att rätt ljud ska finnas på rätt plats. I parkerna borde det finnas möjlighet att hitta en rekreativ plats. Men det finns å andra sidan en hel del tysta platser i samhället idag som inte borde vara tysta. Många miljöer saknar liv och rörelse på kvällarna och kan kännas öde. Det här är inte heller bra eftersom det skapar otrygghet.

Kan man ljudsätta så att det passar alla?

– Nej, någon exakt lösning finns det först inte. Det är svårt att göra en generalisering men en viktig parameter när det gäller ljud brukar vara att det ska finnas en visuell koppling till ljudet. Om hjärnan uppfattar ett ljud som den inte kan förstå eller som inte stämmer överens med den visuella upplevelsen, så uppfattas det ofta som störande. Exempel på detta kan vara en fläkt i en kottormiljö som multrar dovt i bakgrunden. Det blir ett diffust ljud som är svårt för hjärnan att tolka. Ljud ska vara begripligt. Finns det en koppling mellan det visuella och det auditiva så blir det inte samma störningsmoment.

